
Розділ 1. Сучасні проблеми економічної теорії та методики її викладання

УДК 67.9 (4 УКР)

*Гетманець О.П., д.ю.н., професор Харківського
національного університету внутрішніх справ*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Досліджується сутність адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності і визначається правове поняття «режиму» та значення адміністративно-правового режиму в правовому регулюванні підприємницької діяльності.

Ключові слова. *Адміністративно-правове регулювання, підприємницька діяльність, режим, адміністративно-правовий режим, повноваження суб'єктів адміністративно-правового режиму.*

Адміністративно-правове регулювання у сфері підприємницької діяльності є важливим елементом взаємодії держави та суспільства, що здійснюється, серед іншого, шляхом встановлення адміністративно-правових режимів,

Розгляд режимів підприємницької діяльності є доцільним з позиції саме адміністративного права, оскільки усі вони існують у сфері реалізації функцій виконавчої влади з метою упорядкування підприємницької діяльності як об'єкту адміністративно-правового регулювання. Щодо розгляду цих суспільних відносин з позиції цивільного і інших галузей права, то режими будуть мати зовсім інший відтінок, обумовлений перетинанням різних галузевих методів та цілей.

Поняття «правовий режим» по різному трактується у радянській та пострадянській правовій літературі. Наприклад, С.С. Алексєєв правовий режим визначає як порядок регулювання, виражений у комплексі правових засобів, що характеризують поєднання взаємодіючих між собою дозволів, заборон, а також позитивних зобов'язань, які створюють особливе спрямування регулювання [1, с. 185]. Цієї ж позиції дотримуються автори підручника з адміністративного права України під редакцією професора Ю.П. Битяка [2, с. 276]. У свою чергу Д.М. Бахрах визначає правовий режим як систему норм права, яка регулює людську діяльність, відносини між людьми з приводу певних об'єктів [3, с. 13]. На думку В.Б. Рушайло, правовий режим – це закріплені в законодавстві права, обов'язки та відповідальність; система заходів, які використовуються для досягнення поставлених цілей; система правового впливу, що полягає у специфіці прийомів регулювання та його механізму [4, с. 14]. Таким чином, в залежності від мети дослідження вчені характеризують різні риси правових режимів, що є підставою для визначення сутності адміністративно-правового режиму.

Використання державою адміністративно-правових режимів не має на меті обмеження принципу свободи підприємницької та іншої економічної діяльності, яка встановлена Конституцією України. Однак, їх використання призводить до певного обмеження цього принципу, тому що принцип свободи підприємницької діяльності не можна розглядати без його співвідношення з іншими конституційними принципами. Держава, встановлюючи необхідність державної реєстрації та забезпечення безпеки підприємницької діяльності за допомогою адміністративно-правових режимів,

забезпечує виконання інших конституційних принципів, у тому числі принципу недоторканості особи, охорони приватної власності, свободи праці, захисту материнства та дитинства, охорони здоров'я і навколишнього середовища тощо.

Таким чином, адміністративно-правові режими встановлюють сукупність норм і правил, що зобов'язують підприємців діяти певним чином, одержувати ліцензії або інформувати про здійснення певних дій. Одночасно, державою встановлюється механізм контролю та нагляду за підприємницькою діяльністю, а також застосування примусових заходів у випадку порушення встановлених державою правил. Таким чином, єдине правове поле державного регулювання підприємницькою діяльністю охоплює норми адміністративного права і встановлює права та обов'язки для осіб, які займаються підприємницькою діяльністю.

Правила поведінки підприємців, а також суб'єктів, що здійснюють регулювання, повинні бути сформульовані відповідно до правового статусу та компетенції цих осіб. До прав суб'єкта, який здійснює адміністративно-правове регулювання, можна віднести право на здійснення нагляду та контролю по відношенню до суб'єкта підприємницької діяльності. Зокрема, мова йде про засоби здійснення нагляду та контролю за суб'єктами підприємницької діяльності, ступінь та межі втручання в підприємницьку діяльність суб'єкта, який здійснює регулювання тощо. З контролем пов'язано застосування заходів відповідальності щодо суб'єкта, який здійснює адміністративно-правове регулювання або його посадової особи, а також відповідальності особи (фізичної та юридичної), яка займається підприємницькою діяльністю, за порушення режимних правил. При цьому ці норми передбачають не тільки порядок притягнення до відповідальності, але і порядок оскарження дій суб'єктів, які здійснюють регулювання, у випадку незаконного притягнення до відповідальності.

Таким чином, здійснення адміністративно-правового регулювання за допомогою встановлення адміністративно-правових режимів в економічній сфері, особливо у сфері підприємницької діяльності, дає можливість державі впливати на діяльність не підпорядкованого їй суб'єкту. Отже, адміністративно-правовий режим стає важливим елементом в упорядкуванні відносин між державою та суспільством у сфері економіки та підприємницької діяльності [4, с. 149].

З'ясування сутності та призначення адміністративно-правових режимів підприємницької діяльності можливо шляхом пізнання, перш за все, більш узагальненого його правового феномену. Слід відмітити, що в законодавстві часто можна зустріти термін «режим», але його тлумачення в нормативно-правових актах відсутнє. Немає єдності з цього питання в позиціях вчених у галузі теорії права та інших галузей (адміністративного, екологічного, митного тощо).

В науці поняття «режим» (від фр. *regime*, лат. *regimen* – управління) досить змістовне, багатозначне, вживається у різних змістах та контекстах: а) державний лад, сукупність засобів, методів, способів здійснення влади; б) строго встановлений розпорядок життя, праці; в) система обов'язкових правил, вимог, норм, принципів, встановлених для якого-небудь виду діяльності; г) умови діяльності, існування чогонебудь; певний стан, положення, статус [5, с. 423].

Враховуючи вказані особливості, під адміністративно-правовим режимом підприємницької діяльності, слід розуміти, форму правового регулювання, що побудована на комплексі юридичних і організаційних процедур та адміністративно-правових засобів, яка визначає міру можливої та належної поведінки суб'єктів підприємницької діяльності та суб'єктів, що здійснюють адміністративно-правове регулювання суспільних відносин у зазначеній сфері.

Отже, режим, який регламентується правом, можна визначити як правовий режим. Це означає, що юридична складова, яка присутня у його змісті, первинна по відношенню до соціального режиму.

Слід зазначити, що теорія адміністративно-правових режимів в її сучасному вигляді відносно молода. Традиційне адміністративне право довгий час тлумачило адміністративно-правовий режим лише як адміністративну форму для регулювання відносин, що виникають у надзвичайних або неординарних ситуаціях. Разом з тим, з недавнього часу наукою в межах теорії державного управління формується більш широке уявлення про адміністративно-правові режими. У його основу покладено припущення, що сутність адміністративно-правових режимів знаходиться у плоскості об'єктивних закономірностей управління, які забезпечують досягнення його цілей, підтримання усталеного стану системи управління й управлінських процесів, що відбуваються у її межах. У межах державного управління об'єктивні закономірності, що визначають сутність та зміст управління соціального, отримують предметне відбиття, яке відповідає владній природі виконавчої влади та її специфіці в системі розподілу влади.

В межах науково розробленої та емпірично підтвердженої теорії адміністративно-правових режимів, яка розширила розуміння адміністративно-правового режиму до ступеню його застосування до необмеженого кола управлінських завдань, в найбільш повній мірі вдасться розкрити і внутрішню структурувати всю специфіку цільової організації державного управління в Україні.

Список використаних джерел

1. Алексеев С.С. Теория государства и права: Учебник для юридических вузов и факультетов./ под ред. проф. С. С. Алексеева. – Москва, 2004. – 283 с.
2. Битяк Ю.П. Адміністративне право України. Підручник / Ю.П. Битяк. – Київ: Юрінком Інтер, 2007. – 324 с.
3. Бахрах Д.Н. Административное право: Учебник для вузов. – 3-е изд., пересмотр, и доп. – М.: Норма, 2007. – 816 с.
4. Рушайло В.Б. Административно-правовые режимы. Монография / Рушайло В.Б.: Щит-М, 2000. – 264 с.
5. Філософський енциклопедичний словник / під ред. В.І. Шинкарука. – К.: Абрис, 2002. – 742 с.

Summary. *Essence of the administrativno-pravovogo adjusting of entrepreneurial activity is probed and determined legal concept to the «mode» and value of the administrativno-pravovogo mode in the legal adjusting of entrepreneurial activity.*

Key words: *administrativno-pravove adjusting, entrepreneurial activity, mode, administrativno-pravoviy mode, plenary powers of subjects of the administrativno-pravovogo mode.*